

«Mērnieku laiki» – izcili arī Eiropas mērogā

Saruna ar latviešu literatūras klasikas popularizētāju ārzemēs – vēsturnieku Kasparu Kļaviņu

KARĪNAS MIEZĀJAS FOTO

Kaspars Kļaviņš: "Lai latvieši savu kultūru varētu popularizēt, vispirms jāpārzina Eiropas mantojums un jāsaprot, kuri mūsu darbi vēsturniekiem un literatūrzinātniekiem Vācijā, Francijā un citur varētu šķist interesanti."

■ RADOŠĀ VIZITKARTE

KASPARS KĻAVIŅŠ

- Dzimis Rīgā 1968. gadā.
- Šobrīd ir Rīgas Tehniskās universitātes profesors; Redinģa universitātes Arheoloģijas departamenta Lielbritānijā asociētais zinātnieks un Monaša universitātes Austrālijā pētniecības zinātniskais līdzstrādnieks.
- No Latvijā publicētajiem K. Kļaviņa darbiem pazīstamākie ir monogrāfijas "Vācu ordenis un Livonija" (2000) un "apSTĀVĒŠANA" (2009).

MARCIANA KRAUZE

Jau šoceturdien, 22. martā, atvēršanas svētkus piedzīvos pats pirmais pilnīgais brāļu Kaudzišu romāna "Mērnieku laiki" tulkojums vācu valodā. Lai arī nozīmīgais latviešu literatūras darbs jau tulkojis krievu, lietuviešu un igauņu mēlē, vienā no lielākajām Rietumeiropas valodām tas iznāk pirmo reizi. Vienlaikus ar romānu klajā nāks arī pavisam "svaigs" tam veltīts komentārs latviski – "Mērnieku laiki" eiropieša acīm". Par abu izdevumu iznākšanu, ieguldot personiskos finanšu līdzekļus, gādājis vēstures doktors Kaspars Kļaviņš, kurš ar latviešu literatūras popularizēšanu nodarbojas nu jau vairākus gadus – tostarp iesaistoties pirmā Andreja Pumpura "Lāčplēša" angļiskā tulkojuma īstenošanā. Šobrīd K. Kļaviņš strādā pie šī eposa tulkojuma franciski.

– Kas jūs mudina ieguldīt savu naudu, laiku un enerģiju, lai latviešu literatūras fundamentālos klasikas darbus padarītu pieejamus lasītājiem citur pasaulē?

K. Kļaviņš: – Tad jau mēs varētu jautāt – kāpēc vācu, angļu vai franču literatūras klasika ir tulkota latviski? Piemēram, Balzaks, Šekspīrs vai Gēte. Šis jautājums ir atbildēts jau 18. gadsimtā – visa apgaismības un romantisma laikmetā dzimusi Eiropas identitāte ir balstījusies uz interesi par citām kultūrām. Mūsu tautasdziesmas, piemēram, ilgi pirms Krišjāņa Barona, sāka vākt Johans Gotfrīds fon Herders. "Mērnieku laikiem" jau sen vajadzēja būt iztulkotiem. Piemēram, igauņu epos "Kalevipoegs" ir tulkots ne tikai vācu un angļu, bet arī franču valodā. Turklāt tulkojums būtu noderīgs arī Latvijā, skolēniem mācoties vācu valodu. Dažas skolo-

tājas, iepazīstoties ar manuskriptu, man jau atzinušas, ka iztulkotais romāns viņām būtu labs mācību materiāls.

– Vai, strādājot pie romāna tulkošanas, esat mēģinājis meklēt arī atbalstu ne tikai no mecenātiem, bet arī no valsts institūcijām?

– Ja domājam par latviešu kultūras likteni šobrīd, gaidīt Latvijas valsts atbalstu nopietniem projektiem ir bezjēdzīgi. Tāda atbalsta nav. Manā gadījumā šāda atbalsta iegūšana prasītu daudz vairāk darba nekā naudas nopelnīšana. Tad jau neatliktu laika pašam darbam. Tikmēr kultūras "kanonizēšanas" process, kura gaitā arī "Mērnieku laiki" tika iekļauti "Latvijas kultūras kanonā", gan nebija lēts pasākums. Tāpat līdzekļi bagātīgi aizplūst dažādiem citiem nenozīmīgiem projektiem. Galvenā priekšrocība, izdodot tulkojumu saviem spēkiem, ir iespēja kontrolēt darba kvalitāti un izplatīšanu – lai izdevums nonāktu līdz adresātam un vajadzības gadījumā paša paveiktais nebūtu jāpērk no izdevniecības. Romāna tulkošanu uzticēju ģeniālam tulkotājam – Valdim Biseniekam, kurš to paveica izcili. Valodas korekciju veica Austris Grasis. Pats rediģēju teksta kultūrvēsturisko terminoloģiju un pirmo valodas versiju, uzrakstīju ievadu vācu lasītājam un zinātniskos komentārus.

– Kā vērtējat līdz šim paveikto latviešu literatūras klasikas popularizēšanā aiz Latvijas robežām?

– Diemžēl tieši ar mūsu literatūras klasikas tulkošanu, komentēšanu un popularizēšanu pasaulē tiek darīts maz. Taču tam ir vairāki cēloņi. Pirmkārt, latvieši paši nezin savas klasikas nozīmi un pat nesaprot, kas tajā vēstīts. Piemēram, "Mērnieku laikos" atspoguļojas vesela vācu literatūras tradīcija, ieskaitot "tautas grāmatas" un "švanku"

literatūru. Brāļi Kaudzišes bija ļoti izglītoti rakstnieki, tāpat kā citi tā laika literāti, uz kuru darbiem tie atsaucās savā romānā, kā, piemēram, Jēkabs Zvaigznīte. Par to visu esmu rakstījis savā grāmatā "Mērnieku laiki" eiropieša acīm". Manuprāt, lai latvieši savu kultūru varētu popularizēt, vispirms jāpārzina Eiropas mantojums un jāsaprot, kuri mūsu darbi vēsturniekiem un literatūrzinātniekiem Vācijā, Francijā un citur varētu šķist interesanti. Šobrīd jau mēs paši nejutamies kā īsti eiropieši, jo padomju okupācijas un pirmajos neatkarības gados izpratni par savu kultūru un tās saturu esam aizmirsuši. Te varētu mācīties no igauņu kolēģiem. Viņiem gan klasiskās kultūras mantojums ir mazāks, taču jaušama skaidrāka izpratne par tā lomu sabiedrībā. Tiek īstenota gudrāka valsts līdzekļu sadale kultūras veicināšanai.

– Latvijas publiskajā telpā nebeidzas sarunas par to, ka jaunieši latviešu literatūras klasiku nelasa...

– Mūsu klasiskās kultūras pērles tāpēc jau nav mazāk vērtīgas, ja par tām Latvijā neinteresējas. Kad "Mērnieku laiku" manuskriptu parādīju dažiem nopietniem vācu zinātniekiem, tūlīt dzirdēju atziņas, ka šis ir viens no izcilākajiem kapitālisma sistēmas kritikas paraugiem Eiropas literatūrā – līdzās Čārlza Dikensa romāniem. Simtiem gadu latviešu kultūrai ir bijusi cieša saikne ar vācu valodu. Par spīti naidīgumam pret vācbaltiešiem, šī saikne saglabājās arī neatkarīgās Latvijas Republikas laikā. Latviešu eiropiešiskās saknes lielā mērā izaugušas mijiedarbībā ar vācu kultūru. Taču, lai latvieši to spētu saprast un novērtēt, nepieciešama atbilstoša izglītība. Mums ir izcili kultūras resursi, kas sapūst bibliotēku krātuvēs, jo speciālistiem pietrūkst valodu, kā arī citu zināšanu, lai tos izlasītu.

Šonedēļ iznāks brāļu Kaudzišu romāna "Mērnieku laiki" tulkojums vācu valodā un tam veltīts komentārs latviski – "Mērnieku laiki" eiropieša acīm".

– Kā ārzemju lasītāji novērtē un vai vispār lasa un interesējas par jau tapušo latviešu literatūras klasikas "Lāčplēša" tulkojumu angļiski?

– Atšķirībā no lubu romāniem par labas literatūras vērtīgumu nevajag spriest pēc to eksemplāru pārdošanas daudzuma. Saistībā ar romāna "Mērnieku laiki" tulkojuma iznākšanu vācu valodā Maincas universitātes profesors Ervins Oberlenders atzina, ka tam jāieņem goda vieta Eiropas Savienības projektā "Reading Europe". Projekta mērķis ir apzināt izcilus Eiropas tautu literatūras paraugus, kas līdz šim mazāk zināmi.

Par "Lāčplēša" tulkojumu arvien uzzinu, ka tas nav sasniedzis daudzas ļoti būtiskas auditorijas, kam šis darbs būtu interesējis. Manuprāt, labi tulkotu un komentētu literatūru ar paskaidrojumiem labprāt izlasa ikviens, kurš vispār to dara. Pieprasījums jau radīsies tikai tad, ja spēsim labi izskaidrot piedāvājumu. Piemēram, kad Francijas vadošajam sanskritologam Bruno Dežā pastāstīju par "Lāčplēša" un frančuļu Langedokas eposa "Lāču Žans" līdzībām, pētnieks izteica gatavību ar rekomendāciju atbalstīt šā Andreja Pumpura darba tulkojumu franciski.